

The Algerian National Liberation Movement

Otabek RASULOV¹

Tashkent State University of Oriental Studies

ARTICLE INFO

Article history:

Received July 2025
Received in revised form
15 August 2025
Accepted 25 August 2025
Available online
15 September 2025

Keywords:

Algeria,
French colonialism,
politics,
society,
economy,
independence,
president,
republic.

ABSTRACT

The French colonial system in Algeria was characterized by a distinctive form of settler colonialism, marked by large-scale land expropriation and profound demographic transformations. Unlike other colonial territories, which were administered primarily for economic exploitation, Algeria was regarded as an integral part of France. European settlers appropriated vast tracts of fertile land, dispossessing the indigenous Algerian population and drastically reshaping the agrarian economy. The French government actively encouraged European migration, resulting in the emergence of a settler elite that dominated both the political and economic spheres. Political scientist Patrick Wolfe observed that settler colonialism is premised on a logic of eliminating indigenous presence, a process that systematically marginalized native populations. In Algeria, this dynamic manifested through land confiscation, economic exclusion, and socio-political discrimination, intensifying tensions between the settlers and the local inhabitants.

2181-1415/© 2025 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol6-iss8/S-pp44-51>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Жазоирнинг миллий озодлик ҳаракати

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

Жазоир,
Француз
мустамлакачилиги,
сиёсат,
жамият,
иқтисод,
мустақиллик,
президент,
республика.

Француз мустамлакачилик тизимида Жазоирдаги кўчманчи мустамлакачилик (settler colonialism) жуда ўзига хос бўлиб, бу ерда кенг кўламли ер тортиб олиш ва демографик ўзгаришлар амалга оширилган эди. Бошқа мустамлака ҳудудлари асосан иқтисодий эксплуатация учун бошқарилган бўлса, Жазоир Франциянинг ажралмас қисми сифатида кўриб чиқилган. Кўчманчилар катта майдондаги унумдор ерларга эгалик қилиб, маҳаллий жазоирликларни мулксизлантириб, аграр иқтисодиётга

¹ Independent Researcher, Tashkent State University of Oriental Studies.

кескин таъсир кўрсатди. Франция ҳукумати европалик муҳожирларни кўчиб келишга ундади ва натижада сиёсий ва иқтисодий ҳаётда устунлик қилувчи кўчманчи элита шаклланди. Сиёсатшунос Патрик Вулф кўчманчи мустамлакачилик маҳаллий омилларни йўқ қилиш мантиғига асосланганлигини қайд этиб, бу жараён маҳаллий аҳолини тизимли равишда четга суриб қўйишини кўрсатади. Жазоирда мазкур жараён ер тортиб олиш, иқтисодий четлаштириш ва ижтимоий-сиёсий камситиш орқали намоён бўлди, натижада кўчиб келганлар билан маҳаллий аҳоли ўртасидаги кескинлик янада кучайди.

Национально-освободительное движение Алжира

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Алжир,
французский
колониализм,
политика,
общество,
экономика,
независимость,
президент,
республика.

Французская колониальная система в Алжире отличалась особой формой поселенческого колониализма (settler colonialism), при котором осуществлялись масштабные изъятия земель и демографические преобразования. В то время как другие колониальные территории управлялись преимущественно с целью экономической эксплуатации, Алжир рассматривался как неотъемлемая часть Франции. Европейские переселенцы завладели обширными плодородными землями, лишив собственности местных алжирцев и резко изменив аграрную экономику. Французское правительство активно стимулировало переселение европейцев, что привело к формированию колониальной элиты, доминировавшей в политической и экономической жизни страны. Политолог Патрик Вулф отмечал, что поселенческий колониализм основан на логике устранения коренных факторов, что на практике выражалось в систематическом вытеснении местного населения. В Алжире этот процесс проявился через экспроприацию земель, экономическую маргинализацию и социально-политическую дискриминацию, что усиливало напряжённость между переселенцами и коренным населением.

КИРИШ

Француз мустамлакачилик тизимида Жазоирдаги кўчманчи мустамлакачилик (settler colonialism) жуда ўзига хос бўлиб, бу ерда кенг кўламлар ер тортиб олиш ва демографик ўзгаришлар амалга оширилган эди. Бошқа мустамлака ҳудудлари асосан иқтисодий эксплуатация учун бошқарилган бўлса, Жазоир Франциянинг ажралмас қисми сифатида кўриб чиқилган. Кўчманчилар катта майдондаги унумдор ерларга эгалик қилиб, маҳаллий жазоирликларни мулксизлантириб, аграр иқтисодиётга кескин таъсир кўрсатди. Франция ҳукумати европалик муҳожирларни кўчиб келишга ундади ва натижада сиёсий ва иқтисодий ҳаётда устунлик қилувчи кўчманчи элита шаклланди. Сиёсатшунос Патрик Вулф кўчманчи мустамлакачилик маҳаллий

омилларни йўқ қилиш мантиғига асосланганлигини қайд этиб, бу жараён маҳаллий аҳолини тизимли равишда четга суриб қўйишини кўрсатади. Жазоирда бу жараён ер тортиб олиш, иқтисодий четлаштириш ва ижтимоий-сиёсий камситиш орқали намоён бўлди, натижада кўчиб келганлар билан маҳаллий аҳоли ўртасидаги кескинлик янада кучайди.

Сиёсий жиҳатдан Жазоирдаги француз бошқаруви ҳарбий режимдан фуқаролик бошқарувига ўтган бўлса ҳам, ҳар доим европалик кўчманчиларни маҳаллий жазоирликлардан устун қўювчи иерархик тузилмани сақлаб қолди. Маҳаллий аҳоли “Code de l’Indigénat” номли камситувчи қонунлар остида бошқарилди, бу қонунлар уларга ихтиёрий жазоларни қўллашга ва сиёсий ҳуқуқлардан маҳрум қилишга имкон яратди. Франция ҳукумати Жазоирни Франциянинг ажралмас қисмига айлантиришга ҳаракат қилди ва натижада 1947 йилги Жазоир Статути қабул қилинди, у чекланган сиёсий вакиллик берган бўлса-да, кўчманчиларнинг ҳукмронлигини сақлаб қолди. Франц Фанон ўз асарида мустамлакачилик бошқаруви табиатан зўравон эканлигини айтиб, зулмнинг ҳам қонуний, ҳам ноқонуний йўллар билан амалга оширилишини баён этади. У мустамлака ҳукмронлиги миллатчилик онгини шакллантиришини ва натижада Миллий Озодлик Фронти каби инқилобий ҳаракатларни юзага келтиришини тасвирлайди.

Француз мустамлакачилик мафкурасининг марказида ассимиляция сиёсати турар эди. Бу сиёсат жазоирликларнинг маданий ва лингвистик жиҳатдан француз бўлиши мумкин, деган ғояга асосланган эди. Бироқ ассимиляция жараёни чекланган ва танлаб амалга оширилган. 1865 йилги Senatus-Consulte жазоирликларга француз фуқаролигига мурожаат қилиш имконини берган, бироқ бунинг учун улар исломий шахсий мақомларидан воз кечишлари лозим эди. Кўпчилик бундай шартларни рад этгани сабабли ассимиляция жараёни муваффақиятсизликка учради. Тарихчи Бенжамин Стора Жазоирнинг замонавий тарихига асосланган асарида ассимиляция сиёсати жазоирлик элита ва қишлоқ аҳолиси ўртасидаги тафовутни вужудга келтириб, интеграция ўрнига бўлинишни кучайтирганини баён қилади. Ассимиляция муваффақиятсизликка учрагани мустамлакачиликдан қутулиш истагини янада кучайтириб, мустақиллик ҳаракатларининг ривожланишига туртки бўлди.

Француз мустамлакачилик бошқаруви Жазоир иқтисодиётига ҳам чуқур таъсир кўрсатди. Мустамлака иқтисодиёти асосан Франциянинг манфаатларига хизмат қиладиган шаклда ташкил этилган бўлиб, Жазоир хом ашё манбаи ва француз товарлари учун бозор сифатида ишлатилган. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши экспортга йўналтирилиб, анъанавий ҳаёт тарзига путур етказилди ва мустамлака иқтисодиётининг Францияга қарамлиги ортди. Тарихчи ва сиёсий иқтисодчи Самир Амин ҳақли равишда мустамлака иқтисодиётлари қарамликни сақлаб қолиш учун қасддан ривожлантирилмаганини тушунтиради. Жазоирда бундай иқтисодий модел ижтимоий тенгсизликларни чуқурлаштириб, оммавий қашшоқликни кучайтирди, оқибатда норозилик ва мустамлакачиликка қарши кураш янада авж олди.

Француз мустамлакачилик сиёсатининг яна бир устуни исломий идентикликни йўқ қилиш эди. Француз ҳокимиятлари Жазоир жамиятини секуляризация қилишга ҳаракат қилиб, исломий таълимни чеклаб, масжидларни

давлат назоратига олди. Францияда қўлланилган 1905 йилги секуляризм тўғрисидаги қонун Жазоирда кенг қўламда амалга оширилди: исломий муассасалар нишонга олинди, аммо католик ва яҳудий жамоалари кўпроқ мустақилликка эга бўлишди. Сиёсатшунос Оливе Руа “Сиёсий исломнинг муваффақиятсизлиги” асарида мустамлакачиликнинг диний ҳаётга аралашуви маҳаллий аҳолини радикаллаштирганини, чунки диний ўзлик мустамлакачиликка қарши курашнинг асосий омилига айланганини таъкидлайди. Хусусан, Абдулҳамид Бин Бодис бошчилигидаги Исломий ислоҳот ҳаракати Француз ҳукуматининг сиёсатига қарши туриб, исломий таълимни жонлантириш ва диний ҳамда лингвистик қайта тикланиш орқали миллий онгни кучайтиришга интилди.

Жазоирнинг француз ҳукмронлигига қарши кураши турли шаклларда кечди: XIX асрда қуролли кўзғолонлар, XX асрда эса сиёсий фаоллик ва кенг қўламли уруш шаклида намоён бўлди. Миллий Озодлик Фронтининг 1954–1962 йиллардаги қуролли кураши глобал мустамлакачиликка қарши ҳаракатлар ва Совуқ уруш динамикасидан илҳомланди. Жазоирнинг мустақиллик учун кураши оғир кечди, жумладан, француз қўшинлари томонидан қийноқлар тарихчи Алистаир Хорнга кўра, даҳшатли бўлган. Шу билан бирга, ушбу уруш халқаро миқёсга ҳам катта таъсир кўрсатиб, Африка ва Осиёдаги мустамлакачиликка қарши ҳаракатларга илҳом бахш этди. Мустамлакачиликка қарши ҳаракатлар ўз курашларини миллатчилик дискурси доирасида шакллантирган ҳолда Европа давлат тузилиши ва бошқарув моделларини ҳам танқид остига олди.

Жазоир инқилоби нафақат миллий кураш, балки кенгроқ деколонизация тўлқинининг бир қисми эди. 1955 йилги Бандунг конференцияси янги мустақил давлатлар етакчиларини бирлаштирган ва Жазоир урушини жаҳон бўйлаб мустамлакачиликка қарши ҳаракатларнинг рамзи сифатида кўрсатган. Че Гевара ва Фидел Кастро Миллий Озодлик Фронтига ҳамдардлик билдирган, Жазоир курашини Лотин Америкаси ва Африкадаги инқилобий ҳаракатлар билан боғлиқ деб ҳисоблашган. Таниқли француз файласуфи ва сиёсий шарҳловчиси Жан-Пол Сартр мустамлакачилик зулмкор ва зулм остидаги халқларни инсонийликдан маҳрум қилишини кескин танқид қилган.

Уруш пайтида ва ундан кейин француз сиёсати мустамлакачиликни сақлаб қолишга ҳаракат қилди, аммо халқаро босим ва Франция ичкарасидаги норозилик бу жараёни давом эттиришни имконсиз қилди. 1961 йилда Жазоир мустақиллигига қарши бўлган француз генераллари томонидан уюштирилган ҳарбий тўнтариш уринишлари мустамлакачилик тизимидаги ички бўлинишларни кўрсатди. Шарл де Голл мустамлакачилик ҳукмронлигининг давом эттириб бўлмаслигини тушуниб, 1962 йилги Эвиан келишувлари орқали Жазоир мустақиллигини тан олди. Ўтиш жараёни зўравонлик билан кечди: француз кўчманчилари оммавий қочиб кетишди, қирғинлар юз берди ва кўплаб про-француз жазоирликлар (Ҳаркилар) қувғин қилинди ёки таъқиб қилинди.

Француз мустамлакачилик мероси Жазоирнинг ҳозирги сиёсати ва жамиятини ҳам шакллантиришда давом этмоқда. Мустамлакачилик, уруш ва депортация билан боғлиқ травмалар ҳанузгача Жазоир ва Франция ўртасидаги муносабатларда муҳим масала бўлиб қолмоқда. Олима Ашил Мбембе ўз асарида таърифлаганидек, мустамлакачилик ўтиб кетган тарихий ҳодиса эмас, балки мустамлакачиликдан кейинги давлатларнинг сиёсий тузилмалари, иқтисодий

боғлиқлиги ва ўзлик сиёсатига таъсир кўрсатишда давом этмоқда. Жазоирда ҳукмрон элита кўпинча анти-мустамлакачилик риторикасидан ўз ҳокимиятини легитимлаштириш учун фойдаланган, гарчи мамлакат иқтисодий ва сиёсий муаммолар билан тўқнаш келишда давом этса ҳам.

Жазоир мустақиллик уруши XX асрнинг энг муҳим деколонизация курашларидан бири бўлиб, у Франциянинг Жазоир устидан мустамлака ҳукмронлигига барҳам берган ва дунё бўйлаб озодлик ҳаракатлари учун намуна бўлиб хизмат қилган. Саккиз йил давом этган ушбу можарода партизан уруши, сиёсий музокаралар ва оммавий қирғинлар содир бўлди. Натижада, Жазоир мустақилликка эришди. Ушбу уруш нафақат Жазоирнинг сиёсий ва ижтимоий тузилишига, балки Франциянинг сиёсати, жамияти ва мустамлака империясига ҳам катта таъсир кўрсатди.

Можаронинг илдизларини 1830 йилда Франциянинг Жазоирни босиб олиши ортидан жорий этган мустамлака сиёсатидан излаш мумкин. Француз ҳукмронлиги давомида Жазоир иқтисодий эксплуатация, ирқий камситиш ва маҳаллий мусулмон аҳолининг сиёсий ҳуқуқлардан маҳрум қилиниши билан ажралиб турарди. XX асрнинг ўрталарига келиб жазоирликлар кенг қамровли тенгсизликка дуч келишди, чунки Европадан келган кўчманчилар – пиед-ноирлар (pied-noir) мамлакатнинг сиёсий ва иқтисодий ҳаётида устунлик қилишарди. Миллий ҳаракатларнинг, айниқса Миллий Озодлик Фронти (Front de Libération Nationale) ташкилотининг кучайиши француз мустамлакасига қарши қаршилиқнинг ўсиб бораётганидан дарак берарди. Бу жараён 1954 йил 1 ноябрда урушнинг бошланишига сабаб бўлди.

Урушнинг энг муҳим воқеаларидан бири 1956–1957 йиллардаги Жазоир жанги бўлди. Унда Миллий Озодлик Фронти Франция кучларига қарши шаҳар партизан уруши усулларида фойдаланди. Жак Массу бошчилигидаги француз ҳарбийлари бунга жавобан қўзғолончиларга қарши кучли чораларини кўрди. Улар орасида қийноқлар ва оммавий ҳибсга олишлар бор эди. Мазкур жанг Миллий Озодлик Фронтининг қатъийлигини намоён этди ва халқаро жамоатчилик эътиборини урушга қаратди, француз мустамлакачилигига қарши глобал жамоатчилик фикрининг шаклланишига ёрдам берди.

Урушда сиёсий етакчиларнинг роли муҳим бўлди. Аҳмад Бин Белла ва Ҳувари Бумиден Миллий Озодлик Фронтининг асосий раҳбарларига айланди ва ҳарбий ҳамда дипломатик стратегияларни ишлаб чиқди, бу эса кейинчалик мустақилликни қўлга киритишга ёрдам берди. Франция томонида эса Шарл де Голл ҳал қилувчи рол ўйнади. У дастлаб Франциянинг Жазоир устидан ҳукмронлигини сақлаб қолиш тарафдори бўлса-да, кейинчалик жазоирликларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини тан олди. 1958 йилда унинг ҳокимиятга қайтиши бурилиш нуқтаси бўлди. У аста-секин Жазоир бўйича сиёсатини музокараларга йўналтирди ва Эвиан келишувларини имзолади.

Сиёсатшунослар Жазоир урушини турли назарий жиҳатлар орқали таҳлил қилишган. Франц Фанон мустамлака зўравонлигининг психологик ва ижтимоий таъсирларини ўрганган ва қуролли кураш деколонизациянинг зарурий воситаси эканлигини илгари сурган. Жак Деррида ва Пьер Бурде эса француз мустамлакачилигини маданий ва мафкуравий жиҳатдан таҳлил қилиб, жазоирликларнинг эзилиши ва чуқур илдиз отган қаршилиқ ҳаракатларини

ёритган. Реймон Арон эса урушга реалполитик нуқтаи назаридан қараган бўлиб, Франциянинг Жазоир мустақиллигини бериш қарорида прагматик омиллар устун бўлганини тақдим этган.

Эвиан келишувига мувофиқ Жазоирда мустақиллик бўйича референдум ўтказилди ва натижада жазоирликларнинг катта қисми суверенитетни қўллаб-қувватлади. Бироқ урушнинг оқибатлари мураккаб бўлди. Бир миллионга яқин европалик кўчманчилар мамлакатни тарк этди, Миллий Озодлик Фронти ичидаги ички сиёсий низолар авж олди ва натижада Бин Белла ва кейинчалик Бумиден бошчилигида бир партияли тизим ўрнатилди. Уруш Франция жамиятида ҳам чуқур из қолдирди, сиёсий инқирозларга олиб келди ва мамлакатнинг мустамлакачилик амбицияларининг пасайишига сабаб бўлди.

Урушнинг якуний босқичида 1962 йил 18 мартда Эвиан келишувлари имзоланди, бу эса Жазоирга мустақиллик берилишига олиб келди. 1 июл куни ўтказилган референдумда 99,72% овоз билан мустақиллик қўллаб-қувватланди ва 1962 йил 5 июлда Жазоир расмий равишда суверен давлатга айланди. Жон Руди урушдан кейинги даврни таҳлил қилиб, Миллий Озодлик Фронти ичидаги ҳокимият курашлари ва европаликларнинг давлат ҳудудидан чиқиб кетиши сабабли юзага келган сиёсий ва иқтисодий қийинчиликларни юзага чиқарганини таъкидлайди.

Жазоирнинг Биринчи Республика даври мамлакатнинг сиёсий ва иқтисодий йўналишини белгилаб берган. Франция мустамлакачилик бошқарувига қарши қаттиқ мустақиллик урушидан сўнг Жазоир ўзининг биринчи етакчилари, хусусан, Аҳмад Бин Белла ва кейинчалик Ҳувари Бумиден бошчилигида социалистик йўлни танлади. Ушбу даврда қабул қилинган иқтисодий ва сиёсий сиёсатлар социалистик ғоялар, давлат бошчилигидаги ривожланиш ва кейинчалик Шадли Бин Жаид томонидан амалга оширилган босқичма-босқич либераллаштириш ҳаракатлари билан шаклланди.

Мустақилликка эришгач, Жазоир сиёсий майдонида Миллий Озодлик Фронти ҳукмронлик қилди ва ўзини ягона легитим сиёсий тузилма сифатида кўрсатди. Жазоирнинг биринчи президенти Аҳмад Бин Белла ҳокимиятни социалистик тизим асосида мустаҳкамлашга интилди. Карл Маркс таълимот-лари ва Франц Фаноннинг инқилобий мустамлакачиликка қарши қарашларидан илҳомланган Бин Белла аграр ислохотлар, миллийлаштириш сиёсати ва марказлашган иқтисодий режалаштиришни амалга оширди. Тарихчи ва сиёсатшунос Жон П.Энтелис таъкидлаганидек, Жазоирнинг дастлабки социалистик сиёсати саноатлаштиришни тезлаштириш билан бирга, мустамлакачиликдан қолган чуқур ижтимоий тенгсизликларни бартараф этишга қаратилган эди.

Хулоса қилганда, Жазоирнинг сиёсий тарихи унинг мустақиллик учун мардонавор кураши, давлат ҳокимияти ва ҳарбийларнинг устун мавқега эга бўлиши билан характерланади. Давлатнинг иқтисод устидан назорати ва социалист ёндашув бошида ўз самарасини берган бўлса, кейинчалик ижтимоий муаммоларни пайдо қилди. Ягона мафкура ва партия устунлиги 1990 йилларга келиб жамият олдида ўз ўрни ва ролини йўқота бошлади ва омманинг исломий гуруҳларга бўлган эътиборини оширди. Аслида бу халқ узоқ вақт ягона мафкура остида яшаганлиги ва плюрализмнинг йўқлиги омманинг альтернатив фикр берган исломий қарашларга оғишига сабаб бўлган. Натижада исломий гуруҳлар ва

ҳарбийлар ўртасида қуролик тўқнашувни вужудга келтирди. Жазоир ушбу фуқаролар урушидан катта талафот кўрган бўлса-да, ўз сиёсий ва хавфсизлик тизимини сақлаб қолди.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎХАТИ:

1. Patrick Wolfe. *Settler Colonialism and the Transformation of Anthropology: The Politics and Poetics of an Ethnograph Event*. Continuum, 1999, p.256.
2. Merle I. *Retour sur le régime de l'indigénat: Genèse et contradictions des principes répressifs dans l'empire français*. French Politics, Culture & Society, 20(2), 2002, pp.77–97.
3. Cowan L.G. *The New Face of Algeria: Part I*. Political Science Quarterly, 66(3), 1951, pp.340–365.
4. Frantz Fanon. *The Wretched of the Earth*. Grove Press; 2021, p.336.
5. Brett M. *Legislating for Inequality in Algeria: The Senatus-Consulte of 14 July 1865*. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, 51(3), 1988, pp.440–461.
6. Benjamin Stora. *Algeria, 1830-2000: A Short History*. Cornell University Press; 1st edition, 2004, p.304.
7. Smith T. *The French Economic Stake in Colonial Algeria*. French Historical Studies, 9(1), 1975, pp.184–189.
8. Samir Amin. *Accumulation on a World Scale: A Critique of the Theory of Underdevelopment*. Monthly Review Press, 1974, p.640.
9. Balch T.W. *French Colonization in North Africa*. The American Political Science Review, 3(4), 1909, pp.539–551.
10. Olivier Roy. *The Failure of Political Islam*. Harvard University Press, 1996, p.252.
11. Wall I.M. *The French Communists and the Algerian War*. Journal of Contemporary History, 12(3), 1977, pp.521–543.
12. Alistair Horne. *A Savage War of Peace: Algeria 1954-1962*. NYRB Classics, 2006, p.624.
13. Partha Chatterjee. *The Nation and Its Fragments: Colonial and Postcolonial Histories*. Princeton University Press, 1993, p.296.
14. Appadorai A. *The Bandung Conference*. India Quarterly, 11(3), 1955, pp.207–235.
15. Jean-Paul Sartre. *Colonialism and Neocolonialism*. Routledge; 1st edition, 2006, p.252.
16. *Algeria: France-Algeria independence agreements (Evian agreements)*. International Legal Materials, 1(2), 1962, pp.214–230.
17. Achille Mbembe. *On the Postcolony*. University of California Press; First Edition, 2001, p.292.
18. Hubbell A.L. *The Wounds of Algeria in Pied-Noir Autobiography*. Dalhousie French Studies, 81, 2007, pp.59–68.
19. Cohen W.B. *The Algerian War and the Revision of France's Overseas Mission*. French Colonial History, 4, 2003, pp.227–239.
20. McCormack J. *Social Memories in (Post)Colonial France: Remembering The Franco-Algerian War*. Journal of Social History, 44(4), 2011, pp.1129–1138.
21. Frantz Fanon. *The Wretched of the Earth*. Grove Press, 2021, p.336.
22. Pierre Bourdieu. *Sociologie de l'Algérie*. PUF edition, 2012, p.144.

23. Raymond Aron. Peace and War: A Theory of International Relations. Robert E. Krieger Publishing Company, 1981, p.820.
24. Naylor P.C. Algeria and France: The Post-Colonial Relationship, 1962-1975. Proceedings of the Meeting of the French Colonial Historical Society, 5, 1980, pp.58–69.
25. John Ruedy. Modern Algeria: The Origins and Development of a Nation. Indiana Univ Pr; 2nd ed. Edition, 1992, p.325.
26. St. John P. Independent Algeria from Ben Bella to Boumédiène: I. The Counter-Revolution and Its Consequences. The World Today, 24(7), 1968, pp.290–296.
27. John P. Entelis. Algeria: The Revolution Institutionalized. Routledge; 1st edition, 2016, p.251.